

«FREDSKJEMPEN HITLER»

GUNNAR SELGÅRD

«Adolf Hitler er dog vår tids uforlignelige, gudbenådede fredskjempe, og millioner mennesker ser også opp til ham som fredsfyrsten på jorden.»

Akkurat slik avsluttet han sitt fyldige brev til Nobelkomiteén i januar 1939, den svenske riksdagsmannen E.G.C. Brandt, som mente at Hitler burde få Nobels fredspris det året for sin innsats for München-avtalen i september året før. Brevet er datert 27. januar 1939, men allerede 1. februar innløper et nytt brev til komiteén fra Brandt. Det er på bare to og en halv linje, og nå trekker han tilbake forslaget uten begrunnelse. Trolig er folkeskoleinspektøren fra Borlänge i Dalarna blitt presset av sine sosialdemokratiske partifeller til å trekke forslaget.

De to brevene fra riksdagsmann Brandt fines i Nobelinstitutets arkiv sammen med andre brev, støtteerklæringer og avisutklipp i forbindelse med fredsprisutdelingen i 1939. Ialt innkom 41 forslag, og halvparten av dem fordelte seg med ti hver på den britiske statsminister, Neville Chamberlain, og den da nylig avgåtte tsjekkoslovakiske president Eduard Benes. Den sterkt omstridte München-avtalen noen måneder tidligere inspirerte mange forslagsstillere. Benes trakk seg som president bare noen få dager etter inngåelsen av avtalen, fordi han fant sin stilling uholdbar etterat

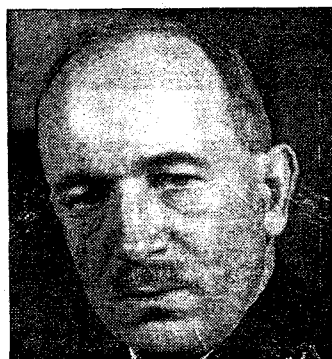
Tsjekkoslovakia av de europeiske stormaktene var blitt tvunget til å avstå landområder til Tyskland.

Hva antall forslag angikk, ble det altså dødt løp mellom de to statsmennene, den ene deltager i den omstridte avtalen og den andre offer for den. Også lobbyvirksomheten i form av støtteerklæringer til fordel for de to fordelte seg nokså jevnt dem i mellom. Men det norske stortings Nobelkomité valgte minste motstands vei og reserverte prisbeløpet til det påfølgende år, og da ble det som kjent ikke aktuelt å utdele noen fredspris.

Blant dem som sendte inn forslag på Benes, var et konservativt britisk underhusmedlem, som i egenskap av tidligere minister også var medlem av geheimrådet. Hans navn var Winston Churchill. Brevet er datert 10. november 1938, og er kortfattet og nøkternt i formen, og viser til Benes' innsats i Folkeforbundet og hans bidrag til fred og rettferdighet. München-avtalen nevnes ikke, men det kan neppe være tvil om at avsenderen er blitt inspirert av den vennelse han må ha følt overfor sin partifelle Chamberlains «innsats» i München.

Stortingsmann for Høyre, Jakob Ørbæk, som år etter år foreslo at prisen skulle gå til den peruanske politikeren og forskeren Mariano H. Cornejo, skrev i oktober 1938 et indignert brev til Nobelkomiteén:

«Som norsk stortingsmann og dermed som forslagsberettiget ang. fredsprisen tillater jeg mig i ærbødig-

Den tsjekkoslovakiske presidenten Eduard Benes ble foreslått av flere til prisen i 1939.

het aa protestere mot at prisen gis til Neville Chamberlain – endog utenom gjellende vedtekter. Den mann som var foregangsmann ved utleveringen av et litet land til sønderlemmelse, kanskje til utslettelse, bør ikke faa fredsprisen».

Blant andre foreslåtte kandidater i 1939 var speiderbevegelsens grunnlegger Lord Baden-Powell, Mahatma Gandhi (foreslått av stortingsmann Ole Colbjørnsen for tredje år på rad), Albert Schweitzer og den amerikanske utenriksminister Cordell Hull (foreslått av blant andre president

Franklin D. Roosevelt, og det påfølgende år foreslo de to hverandre). Parlamentarikere i flere land foreslo Den interparlamentariske union. Et tverrpolitisk firkløver i Stortinget bestående av Sverre Støstad, Ivar Lykke, Chr. Stray og Erling Bjørnson var blant dem som foreslo sin egen internasjonale organisasjon.

Men det mest oppsiktsvekkende forslaget i 1939 var det som er nevnt innledningsvis fra E.G.C. Brandt, men som ble tilbakekalt etter fem dager. Brandt var irritert over at en gruppe riksdagskolleger hadde foreslått Chamberlain når det egentlig var «det tyske folkets store leder» som i den farefylte situasjon reddet vår verdensdel fra den fryktelige katastrofen».

Det heter ellers i brevet blant annet: «Med sin glødende fredskjærlighet, tidligere best dokumentert i hans berømte bok Mein Kampf – nest etter Bibelen verdenslitteraturens kanakje ypperste og mest utbredte verk – og i hans enestående gjerning ved gjen-nom kun fredelige midler, uten blodutgyttelse, å innforlive Østerrike med Tyskland, oppnådde Hitler ved ovennevnte kritiske anledning å avstå fra vold ved frigjøringen av sine hjemlengende landsmenn i Sudetenland og i sine legitime bestrebelser for å gjøre sitt fedreland stort og mektig.»

Folkskoleinspektør E.G.C. Brandt var sosialdemokratisk medlem av Riksdagens førstekammer i årene 1938–43.

«Adolf Hitler er en gudbenådet fredskjempe,» skrev den svenske riksdagsmannen E.G.C. Brandt i sitt forslag på Hitler i 1939. Noen dager senere trakk han forslaget. Neville Chamberlain, som hilser på Hitler, ble foreslått av flere.

17/12-91

17/12-91